

Norges vassdrags- og energiverk



INFORMASJONSMØTE OM ENERGILOVEN

Tromsø * Stjørdal * Bergen * Stavanger * Oslo * Kongsberg

Trykte foredrag

	Innhold	Side
1.	Energiloven - utfordringer og muligheter Avdelingsdirektør Jan Moen	1
2.	Enøk og lokal energiplanlegging Seksjonssjef Magne Amundsen	8
3.	Organisasjon, statsstønad mv. Vassdrags- og energidirektør Erling Diesen	22
4.	Omsetningskonsesjon m.v. Seksjonssjef Jon Sagen	34

OSLO

fredag 19. april
Håndverkeren

1.

ENERGILOVEN - UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Avdelingsdirektør Jan Moen

1. ENERGILOVEN - UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Hovedintensjonene i energiloven kan oppsummeres slik:

De naturlige monopoler dvs. nettfunksjonene, skal kontrolleres og reguleres slik at ingen monopolfortjeneste kan trekkes inn fra kundene. Ellers skal det være konkurranse og markedskrefter som sikrer kundens behov for energitjenester.

Under ellers like forhold, vil kontroll med monopoler og mer konkurranse, kunne tilsi lavere priser. I hvilket omfang dette vil gjelde, er det vanskelig å spå.

Gjennom omsetningskonsesjonene til everkene skal NVE bl.a. sikre en rasjonell omsetning av el-energi i et effektivt kraftmarked, samt kontrollere nettfunksjonen som et naturlig monopol.

Energiloven betyr ikke bare endringer overfor verkene, men kundene får også nye muligheter. Kundene kan nå sette krav til everkets tjenester i langt større omfang enn tidligere. Større kundegrupper kan nå ta i bruk virkemidler de ikke hadde tidligere - de kan bytte el-leverandør. Mener de at det kan oppnås bedre betingelser et annet sted, har de full rett til å inngå slike kontrakter samtidig som de kan "leie" distribusjonsnettene hos det stedlige verk. Det er ikke tekniske beskrankninger for slik adferd, men økonomiske. (Dette vil bare være lønnsomt og aktuelt for større kunder p.g.a. transaksjonskostnadene).

En av hovedutfordringene for verkene blir å kunne levere el-energi til konkurransedyktige priser. Dette blir en nøkkelforutsetning for å beholde kunder og posisjonen i markedet.

Kostnadsbevissthet blir noe enhver everksjef må være oppmerksom på.

P.g.a. at verkene blir mer konkurranseutsatt bør det bli langt vanskeligere å velte økte kostnader ensidig over på kundene. Muligheter for å dempe økte kostnader gjennom effektivisering blir en viktig oppgave for everkene.

Oppdeling i virksomhetsområder og regnskapsføring etter aksjeloven (og i henhold til god regnskapsskikk) vil gi adskillig bedre muligheter for økonomisk styring og kontroll og gi informasjon om hvor kostnadseffektive tjenestene virkelig er. Verkene har en frist til regnskapsåret 1993 for å få til en slik intern organisering av regnskapet.

Et av hovedmålene i energiloven er å ivareta kundenes interesser.

Myndighetene mener at det best kan skje gjennom rasjonell omsetning i effektive kraftmarkeder hvor nettfunksjonene som naturlige monopoler kontrolleres.

Levering av energi er forbundet med høye kapitalkostnader og investeringer. Disse forhold tilsier at en bør sette store krav til planlegging.

Energiplaner er en viktig oppgave for verkene. Dette vises gjennom det mangfold av planer som har vært utarbeidet opp gjennom årene. Et særtrekk ved energiplanene har vært at de er produksjonsorienterte. De aller fleste energiplaner har egentlig vært planer for kraftutbygging. Planene har også i stor grad vært utarbeidet på kraftutbyggerens premisser.

Den nye energiloven introduserer lokal energiplanlegging etter balanseprinsippet. Dette nye planleggingsprinsipp bryter på viktige punkter med tradisjonell energiplanlegging.

Målet er nå å levere energitjenester - f.eks. behagelig varmekomfort - på en rasjonell måte. Nå skal sparte kWh gjennom enøk hos kunden vurderes på lik linje med nybygging eller kraftanskaffelse i markedet. Det skal oppnås balanse gjennom energisparing og nyanskaffelse/kjøp - **balanseprinsippet**.

Lokal energiplanlegging vil bli nærmere gjennomgått i neste foredrag, men jeg vil nå likevel peke på en del viktige utfordringer.

Energiloven fokuserer sterkt på kundens behov og det oppfordres til å gi kundene reelle valgmuligheter. Verkene bør snarest mulig finne ut hva kunden egentlig ønsker og så levere et godt produkt som "treffer" kundene.

Everkenes nye konkurransesituasjon kan illustreres slik:

Den tid er over da verket har enerett på salg gjennom egen butikk til faste priser uten tilbud eller rabatt. Satt på spissen kan nå konkurrenten sette opp tilbudsplakater i "supermarkedet" til everket og kundene kan velge og vrake fritt.

Vi mener at everkene i lys av den nye energiloven nå trenger en **strategidebatt** som vil resultere i nye/reviderte vedtekter og ny kundeprofil.

Noen verk har allerede igangsatt planlegging etter de nye prinsipper energiloven legger opp, og oppdaget fort at ny markedstilpassing og enøk førte til nye måter å tenke på. Endringene var såpass store at en fant det nødvendig å tilpasse organisasjonen. Et interessant fellestrekk er at drøfting av disse nye planleggingsprinsipper startet en prosess i verket som ledet til nytenking. Mange har oppfattet dette som positivt. Vi håper at en slik strategidebatt settes i gang i stor skala ut fra energilovens intensjoner.

Sentralt i debatten håper vi følgende hovedpunkter vil stå:

- * everkenes oppgave blir å levere energitjenester til lavest mulig kostnad for kunden
- * kundene skal få god og effektiv energilevering gjennom gunstige tariffer og leveringsvilkår
- * tariffer, priser og leveringsvilkår bør gjenspeile leveringskvalitet, vannkraftsystemets variasjoner og energileveringens miljøvirkninger
- * miljø og samfunnsansvar i eget område herunder utnyttelse av lokale energikilder
- * aktivt samspill mellom kraftmarked og kundens tilpasning for å oppnå lønnsomhet for everket og eierne - herunder hensyn til usikkerhet

En debatt etter disse hovedlinjer vil bety at everkene finner sine satsingsområder og profilerer seg mer aktivt. En del verk har hatt ovennevnte momenter til drøfting når de har utformet de såkalte "fleksitariffer". Slike tariffer er et skritt i riktig retning når det gjelder å samstemme produksjons-struktur til aktiv etterspørselspåvirkning. NVE er overbevist om at enøk-virksomheten bør komme styrket ut av en slik strategidebatt. Men mange hedver fremdeles at enøk betyr:

- * reduserte inntekter og forverring av det økonomiske resultat når salget svikter
- * vår oppgave er å produsere, ikke å forhindre salg
- * enøk vil aldri være lønnsomt for everket
- * enøk er umulig å drive med lave elpriser og overskudd på kraft
- * informasjon om effektiv energibruk er det eneste vi bør gjøre

Balanseprinsippet brukt på riktig måte kan styrke everkenes konkurransevne. Samtidig vil kundene oppleve enøk-tilbudet som attraktivt. Det bør virke attraktivt å først spare kWh gjennom enøk til reelle kostnader på ca 7 øre/kWh, for deretter å selge de sparte kWh til f.eks. nye kunder til tariffpris.

Barrierer for en slik satsing har vært av både finansiell og organisasjonsmessig art. Fordelingsverkene kostnader til enøk-programmer, og derved finansieringsgrunnlaget anbefales dekket gjennom overføringstariffen i eget nett. (Everkene må nå spesifisere kostnadene for overføring av el i eget nett både for egne og "fremmede" kunder). Alle omsatte kWh kan på denne måten gi en sikker enøk-finansiering. Dette gjelder selvsagt også i de tilfeller hvor kunden velger en annen leverandør enn det lokale verk, det vil jo flyte det samme antall kWh i distribusjonsnettet. Dersom overføringstariffen inneholder et slikt enøk-element vil dette virke konkurranse-nøytralt verkene i mellom. Likeså vil betenkelighetene med å tilby enøk-tjenester til kunder som velger annen leverandør enn det lokale verk, falle bort.

Balanseprinsippet vil også bety at enøk-virksomheten bør oppgraderes både faglig og organisasjonsmessig, samt innpasses i verkets øvrige planlegging. De verker som har lang

erfaring med enøk har stort sett meget positive erfaringer av denne virksomheten. En svakhet er imidlertid at bare et fåtall verk har utført langtidsevaluering av sin enøkinnsats. Vanligvis inneholder enøk-programmene gratis/subsidiert besiktning, bidrag og lån. En stor del av kostnadene får everket derfor tilbake f.eks. ved tilbakebetaling av lån - ofte med positiv realrente. Elementer som administrasjon, besiktning og bidrag må betraktes som direkte kostnader for everket. Som tidligere antydnet utgjør disse direkte kostnader ca 7 øre pr. sparte kWh. Everk kan neppe skaffe seg billigere kraft enn det som kan oppnås gjennom enøk-virksomheten. I et ekspanderende marked burde sparte kWh gjennom enøk derfor være det beste og billigste oppdeckingsalternativ. Tar en også med de miljøgevinster enøk representerer, blir lønnsomheten svært god for lokalsamfunnet. Konklusjonen om at everket vil styrke sin konkurransesituasjon ved enøk-innsats ut fra **balanseprinsippet, står således fast.**

Mange vil hevde at i en situasjon med et temporært kraftoverskudd blir situasjonen en helt annen. Kraftoverskudd betyr lavere priser og utvekslingsmarkedet er den eneste avtager. Prisene i dette markedet vil lett bli så lave at enøk-gevinsten heller blir et enøk-tap for everket. Hovedproblemet blir: Hvordan finne avsetning på sparte kWh grunnet enøk i en situasjon med temporært kraftoverskudd? Det egentlige problem er således at kraftmarkedene ikke er "rasjonelle" eller i beste fall virker svært dårlig når det er kraftoverskudd. Tankegangen har sin rot i todelingen av kraftmarkedet, fastkraft og utvekslingskraft.

Den nye energiloven oppmuntret til nytenking og utfordringer. Kjøp og salg bør kunne organiseres svært anderledes enn idag.

Vi tenker oss en hovedgruppering slik:

- langsiktig marked 10 år + ÷
- mellomlang sikt 5 år + ÷
- kortsiktige sesongvariasjoner osv.

Verkene bør ha en portefølge av kontrakter som er tilpasset kundenes betalingsvillighet og prisfølsomhet, bytte av energikilde, utkopling m.v. Det ville ytterligere styrke dette markedet

om utenlandske kjøpere (i første omgang Sverige og Danmark) kunne delta også utover det helt kortsiktige markedet (utvekslingsmarkedet). Mulighetene for å få i stand slike markeder vil øke dersom "energimeglere" og/eller grupper av mindre verk samarbeider i kjøps- eller salgsgrupper.

Kraftmengder uansett om de har oppstått ved enøk, mye nedbør, mild vinter osv. vil kunne omsettes lettere til de med størst betalingsvillighet.

Aktiv bruk av balanseprinsippet bør føre til en ny oppdeckingsstrategi for verkene. Men som tidligere presisert må dette kombineres med en ny og aktiv tariff og prispolitikk.

Enkelte verkens innføring av den såkalte **flexitariffen** har lagt slike argumenter til grunn. Disse verkene har gjort markedsundersøkelser som viser hvor stort fleksiblet forbruk kundene kan ha, og tilpasset sitt fastkraftkjøp deretter.

Markedsmessige gevinster ut fra risiko er gitt til kunder som har sagt seg villige til å overta dette risikoansvaret.

NVE håper at slik nytenkning vil fortsette og at verkene utnytter de muligheter den nye energiloven har skapt. **Kundene forventer dette!!**

2.

ENØK OG LOKAL ENERGIPLANLEGGING

Seksjonssjef Magne Amundsen

2. ENØK OG LOKAL ENERGIPLANLEGGING

2.1 Energilovens intensjoner.

Forskriftene til energiloven sier ganske detaljert hva områdekonsesjonæren skal drive med innenfor enøk og energiplanlegging. Det er flere årsaker til at disse påleggene er gitt, men hovedintensjonene er raskere realisering av enøk-potensialet og sikre at "levering av energitjenester innenfor konsesjonærens leveringsområde skjer på en rasjonell måte".

Stortingsmelding nr. 61 (1988-89) beskriver et samfunnsøkonomisk lønnsomt enøk-potensial på ca 19 TWh. Dette gjelder alle kategorier boliger, yrkesbygg og industri og inkluderer både elektrisitet og brensel. I tillegg er det påvist et tilsvarende potensial på ca. 5,5 TWh elektrisitet på tilgangssiden.

Det er tverrpolitisk enighet om at dette potensialet skal realiseres raskest mulig. Erfaringer fra tidligere har vist at dette har gått for sakte med de rammebetingelsene man jobbet under tidligere. Dette skyldes selvsagt flere ting, men en av hovedårsakene har vært energiverkenes manglende økonomiske motivasjon til å ivareta en aktiv pådriverrolle, noe som igjen skyldes at man ensidig har fokusert på pris. Ved innføring av balanseprinsippet som et nytt beslutningskriterium, skulle denne situasjonen være endret. I motsetning til tidligere er det nå kundenes totale energikostnader innenfor et område som skal minimaliseres. Dette medfører at det ikke lenger bare skal fokuseres på pris, men også på mengde. Gjennom å fokusere på kundenes kostnader på denne måten, har man i realiteten innført at det skal regnes "samfunnsøkonomisk" innenfor eget område. Kundenes totale kostnader og samfunnets kostnader er som kjent to sider av samme sak.

Når det er tverrpolitisk enighet på det nasjonale plan om at dette skal gjennomføres, bør det samme gjøre seg gjeldende på det lokale plan (dvs. styrerepr. i energiverkene).

Mange hevder at kostnadene forbundet med enøk-aktiviteter fører til konkurransevridning i et konkurranseutsatt marked: "Hvis vi satser på enøk, vil prisene våre stige og kundene vil kjøpe kraft av andre leverandører". Dette er ikke riktig ut fra hvordan overføringstariffene vil bli beregnet. Enøk-aktiviteter i henhold til energilovens krav, kan her inngå som ett av kostnadsleddene. Dette medfører at områdekonsesjonæren har ansvaret for enøk hos alle kunder i eget område, uansett hvem de kjøper kraften av. Følgelig vil også kunder som velger å kjøpe av andre kraftleverandører bli belastet denne kostnaden. Dette forhindrer at nivået på enøk-aktivitetene har direkte innvirkning på konkurransesituasjonen.

Den statlige tilskuddsordningen som ble innført fra 1/1-1990 viser at det nytter å satse på energiøkonomisering. Byggherrer som ønsket å gjennomføre enøk-tiltak kunne få 20% investeringsstøtte og 50% lån. Dette tilbudet ble markedsført bl.a. gjennom de energiverkene som har aktive enøk-avdelinger. I ettertid viser resultatene at de tilsagnene som ble gitt, vil gi en årlig besparelse på ca 400 GWh. Ordningen har også gitt "smitteeffekt" i form av gjennomførte tiltak som ikke var støtteberettiget, men som fremkom som resultat av analyser som ble utført p.g.a dette tilbudet. I tillegg kommer alle enøk-tiltak i boliger og borettslag, som er eksempler på grupper som ikke ble omfattet av denne ordningen.

Tallene viser at enøk-potensialet kan realiseres, men også at fordelingsverkene må jobbe aktivt for at realiseringen skal gå raskt og omfatte hele landet.

2.2 Everkenes rolle.

Da St.meld nr. 61 (1988-89) "Om energiøkonomisering og energiforskning" ble utarbeidet, gikk diskusjonen høyt om hvilken rolle eforsyningen skulle ha i dette arbeidet. Eforsyningen selv hevdet at enøk var en naturlig del av deres kundeservice og energiplanlegging, mens motstanderne hevdet at det allerede var vist at everkene både manglet vilje og kompetanse til å gjennomføre dette på en effektiv måte.

I den nye energiloven m. forskrifter er det slått fast at fordelingsverkene skal ha en sentral rolle i dette arbeidet. I tillegg til å få denne rollen har de også fått en del pålegg om hva som skal gjennomføres.

Kravene som er satt til områdekonsesjonærens energiplanlegging er gjengitt i forskriftenes § 3-6. Konsesjonæren skal:

- * vurdere balansen mellom tilgang og etterspørsel
- * drøfte aktuelle oppdekningsalternativer og ta hensyn til usikkerheten i den fremtidige etterspørselsutvikling (risikoanalyse)
- * beskrive opplegget for enøk - virksomheten hos kundene og i egne anlegg
- * vurdere enøk - tiltak hos kundene og i egne anlegg på lik linje med nyutbygging og kraftkjøp (balanseprinsippet)
- * vurdere mulighetene for å utnytte lokale energikilder særskilt
- * utarbeide og ajourføre energiplanen i samråd med kommunale og fylkeskommunale planmyndigheter
- * revidere planen hvert fjerde år og sende denne til NVE

Målet med denne planleggingen er å sikre at levering av energitjenester innenfor konsesjonærens leveringsområde skjer på en rasjonell måte. Det er verdt å merke seg at det ikke lenger snakkes om levering av kun el. energi. Levering av energitjenester innbefatter en betydelig utvidelse av ansvarsområdet for fordelingsverkene. Med energitjenester menes i denne sammenheng goder og tjenester som f.eks. varmekomfort, belysning etc. som energien produserer hos den enkelte kunde, og rådgivning i forbindelse med dette.

Sammenlignet med tradisjonell energiplanlegging innebærer disse kravene, sammen med innføring av balanseprinsippet (minstekostnadsplanlegging), nye beslutningsrutiner for de fleste. Den viktigste endringen ligger i at brukersiden av systemet skal vurderes på lik linje med tilgangssiden. Dette vil bli omtalt nærmere under beskrivelsen av balanseprinsippet.

Kravene som er satt til områdekonsesjonærens enøk-virksomhet er gjengitt i forskriftenes § 3-7. Konsesjonæren skal gjennom informasjon og rådgivning medvirke til en effektiv energibruk hos abonnentene. Slik informasjon og rådgivning skal omfatte:

- * holdningsskapende informasjon om riktig energibruk
- * veilede kundene med sikte på å kartlegge mulighetene for enøk-tiltak
- * fremme bruk av energi og effektbudsjett og normtall for energibruk i yrkesbygg
- * resultatoppfølging av energi-/enøkplan
- * veilede kundene i riktig valg av tariffer
- * veilede byggherrer og industribedrifter i valg av energiøkonomiske løsninger ved investeringer i bygninger og produksjonsutstyr

Disse momentene må betraktes som **minstekrav** til enøk-innsats. Videre heter det at "konsesjonæren skal ha tilstrekkelig kunnskap om enøk-potensialet i området til å kunne vurdere og medvirke til energiøkonomiseringstiltak som alternativ til andre oppdekningsmuligheter". Lokale forhold vil avgjøre hvor stor innsats som skal legges i dette arbeidet, og hvilke tiltak man bør igangsette utover det som her er gjengitt.

Forskriftene pålegger også konsesjonæren å utarbeide en plan for enøk-virksomheten. Enøk-planen skal inngå som en del av den lokale energiplan og skal bl.a. inneholde:

- * beskrivelse av enøk-potensialet i området
- * virkemidler som kan påvirke kundene til kostnadsriktig og effektiv energibruk.
- * organisering av arbeidet
- * mål, strategi og budsjett for virksomheten

Det skal årlig utarbeides særskilt oversikt over enøk-virksomheten der tiltak, ressursbruk og oppnådde resultater fremkommer. Oversikten presenteres i konsesjonærens årsberetning.

Organisering av arbeidet blir viktig i tiden fremover. De større regionale energiverkene bør kunne utvikle kompetanse for å dekke hele spekteret av tilbud det er naturlig å igangsette ut fra vurderinger som er gjort i enøk-planen for området. Små og mellomstore fordelingsverk vil trolig ikke kunne gi et fullverdig tilbud i henhold til dette. Disse bør derfor bygge opp kompetanse innen rådgivning og veiledning for å kunne yte en god kundeservice. Oppgaver utover dette som f.eks. enøk-kampanjer, enøk-rådgivning overfor yrkesbygg og industri osv., bør man gjennomføre i samarbeid med andre. Lokale forhold vil avgjøre hvordan dette kan organiseres i praksis. Et alternativ kan være å kjøpe tjenester i engros-verkene, hvor de har bygd opp spisskompetanse innenfor dette feltet. Et annet aktuelt alternativ er å gå sammen med andre fordelingsverk for å finansiere et felles regionalt enøk-selskap. NVE vil oppmuntre til å støtte områdekonsesjonærene i å oppfylle sine forpliktelser til enøk-virksomhet på denne måten. Dette vil også være mer rasjonelt enn at alle skal bygge opp kompetanse på dette området.

Det ideelle ville vært horisontal integrering til regionale enheter som alene er store nok til å gi et fullverdig tilbud. Dette vil imidlertid ta tid, slik at et samarbeid som her er beskrevet vil være nødvendig på kort sikt. Et annet viktig poeng er at dette vil kunne gi et finansielt grunnlag for å beholde enøkmiljøene som er bygd opp i de rene engros-verkene. På denne måten kan man unngå at enøkaktiviteten i Norge blir redusert på kort sikt.

NVE vil i tiden fremover støtte noen pilot-prosjekter for å vinne erfaring med hvordan ulike samarbeidsmodeller fungerer. Flere energiverk har allerede kommet langt innenfor dette arbeidet.

2.3 Balanseprinsippet.

Balanseprinsippet bygger på tre sentrale forutsetninger:

- 1 Fordelingsverkene skal ikke primært dekke behovet for energi, men behovet for de goder eller tjenester energien produserer hos den enkelte kunde. Således er tjenesten ikke kilowatt eller kilowatt-timer, men tilfredsstillende varmekom

fort, belysning og ytelser fra øvrige energikrevende installasjoner og hjelpemidler.

- 2 Fordelingsverkens rolle er ikke primært å sørge for en lavest mulig energipris pr. kWh, men å sørge for at kundenes totale energikostnader blir lavest mulig.
- 3 Fordelingsverkene er generelt forpliktet til å realisere de nasjonale miljøpolitiske mål, og **spesielt forpliktet** til å redusere **regionale** miljøulemper ved produksjon, distribusjon og bruk av energi i eget område.

Med disse forutsetningene på plass er prinsippet ganske enkelt:

Fordelingsverket skal sikre balansen mellom tilbud og etterspørsel, - (eller tilgang og forbruk) ved å vurdere alle tiltak på tilgangssiden og alle tiltak på forbrukssiden opp mot hverandere og velge den blandingen av tiltak som gir kundene i eget område de **laveste energikostnadene**. Dette innebærer at everket, (områdekonsesjonæren) vil komme til å dekke etterspørselen etter energitjenester til lavest mulig kostnad for kundene i eget område. Etterspørselen kan dekkes på flere måter;

- * ved kjøp av kraft i markedet
- * ved utvidelse eller effektivisering av produksjonssystemet
- * ved utvidelse eller effektivisering av distribusjonssystemet
- * ved bruk av alternative energikilder
- * ved energiøkonomisering i brukersystemet
- * ved effektstyring
- * ved fjernvarmeutbygging

Fordelingsverket vil dessuten aktivt utforme priser og tariffer/leveringsvilkår for å gjenspeile leveringskvalitet, vannkraftsystemets variasjoner og energileveransens miljøvirkninger. På denne måten kan everket signalisere til kundene hva som er henholdsvis kostbare og billige energileveranser m.h.t både energi og effekt.

Fordelingsverket vil også være opptatt av å påvirke øvrige sektorer i egen region når disse sektorenes plan- og beslutningsprosesser har innvirkning på kundenes energikostnader på kort og lang sikt.

Når alle muligheter for behovsdekning er lagt på bordet, skal disse veies mot hverandre etter samme målestokk og inngå i energisystemet etter **stigende kostnad**, - miljøkostnadene inkludert.

Veiingen foregår langs aksene:

- * kostnadseffektivitet
- * miljøkonsekvenser
- * risiko/usikkerhet

Når områdekonsesjonæren har gjennomført en analyse av realistiske valgmuligheter for dekning av energibehovet i sitt område, skal dette føre til at fordelingsverket ender opp med et knippe av handlingsmuligheter som sammen tilfredsstiller målsettingen om lavest mulig total kostnad for kundene i eget område. Dette er også kort forklart hvordan en energiplan fremkommer.

I figur 1. er det gitt en forenklet fremstilling av hva som inngår i en energiplan. Innholdet i enøk-planen, varme-planen, den lokale kraftsystemplan og eventuelle andre delplaner, danner sammen med med øvrige planforutsetninger et beslutningsgrunnlag for **energiplanen**. Disse beslutningene fremkommer ved å veie de alternative tiltakene langs de tidligere nevnte akser.

En lokal energiplan bør også inneholde en strategisk del og en konkret handlingsplan fremkommet ut fra balanseprinsippet. Hvis planen skal ha noen verdi må den danne grunnlaget for områdekonsesjonærens adferd og planen må være forankret i budsjettet. Energiplanlegging er en kontinuerlig prosess hvor en hele tiden tar hensyn til utviklings-tendenser og tilbakemeldinger fra igangsatte tiltak. Formelt skal planen revideres hvert fjerde år.

Med tradisjonell økonomisk ordbruk vil utsagnet: "**kostnadsminimalisering for kundene i vårt område**", være dekkende for balanseprinsippet.

2.4 NVEs rolle i oppfølgingen av energiloven

I forskriftene er NVE tildelt et oppfølgingsansvar. I forbindelse med energiplanlegging står det bl.a. :

"I forbindelse med søknad om områdekonsesjon skal konsesjonæren utarbeide og oversende Norge vassdrags- og energiverk en energiplan for det området som vil bli omfattet av konsesjonærens områdekonsesjon"

"Revidert plan skal sendes Norges vassdrags- og energiverk hvert fjerde år"

"Norges vassdrags- og energiverk skal påse at konsesjonærens forpliktelser til energiplanlegging blir overholdt...."

I forbindelse med energiøkonomisering gjelder tilsvarende for innsendelse av enøk-plan, og "Norges vassdrags- og energiverk skal påse at konsesjonærens forpliktelser til enøk-virksomhet blir overholdt....".

NVE skal altså fungere som kontrollmyndighet, som skal overvåke og kontrollere områdekonsesjonærenes virksomhet innen enøk og energiplanlegging. Dette er en oppgave vi selvsagt tar alvorlig, men kontrollfunksjonen vil ikke være den viktigste jobben vi skal gjøre. NVEs **hovedoppgave er å virke til at intensjonene bak den nye energiloven blir oppfylt**. Dette kan vi først å fremst oppnå gjennom et samarbeid med bransjen. På enkelte områder er vi satt til å kontrollere, men vi vil hovedsakelig fungere som samarbeidspartner og konsulent.

Hvis NVE kun hadde stilt krav og kontrollert de innsendte planene, ville vi "risikert å få tilsendt planer som er gode, men som kun er utarbeidet for å tilfredstille NVE". Hvis energiplanen ikke er utarbeidet for kundene i området og som et hjelpemiddel for everket, er den verdiløs. Planen må være forankret i everket i form av budsjett og vilje til handling for at intensjonene bak energiloven skal bli oppfylt.

NVE ønsker derfor å prioritere jobben med å påvirke til dette gjennom samarbeid, utvikling av metodeverktøy, informasjonsspredning og motivering. På denne måten tror vi NVE kan bidra til at utarbeidelse av energiplaner fører til konkrete resultater.

Utarbeidelse av energiplaner etter balanseprinsippet (minstekostnadsplanlegging), er et felt som er nytt for alle i eforsyningen. Vi arbeider derfor aktivt for å skaffe erfaring med denne planleggingsmetodikken. Det er allerede igangsatt flere pilot-prosjekter i samarbeid med utvalgte energiverk og konsulenter. Det skal her utarbeides delplaner og energiplaner etter balanseprinsippet. Dette arbeidet vil danne grunnlaget for utvikling av metodeverktøy som er neste skritt i prosessen. En viktig jobb for NVE er å sørge for at informasjon fra disse prosjektene fører til en generell kompetanseøkning innenfor dette feltet i energiforsyningen. Før denne informasjonen foreligger, vil det være urimelig å forlange at det sendes inn energiplaner etter balanseprinsippet i forbindelse med søknad om områdekonsesjon. Konsesjon vil derfor bli gitt med det vilkår at en slik plan utarbeides innen en gitt tidsfrist. Dette må betraktes som en midlertidig overgangsordning og fristen er foreløpig satt til 1/1-1993.

I løpet av høsten 1991 vil NVE komme med retningslinjer for energiplanlegging og enøk-virksomhet. Disse vil spesifisere og forklare forskriftene på dette området. Det vil imidlertid ikke, som mange venter, bli utarbeidet "kokebøker" for hvordan dette skal utføres. Lokale forskjeller gjør at det ikke er mulig å lage en detaljert mal for dette. Dette er også et felt som vil gjennomgå en utvikling, slik at en eventuell detaljert beskrivelse vil raskt bli foreldet. Alle områdekonsesjonærer må derfor bygge opp, eller knytte til seg kompetanse inne enøk og energiplanlegging. Gjennom dette kan man følge med i utviklingen og effektivt tilpasse dette til de lokale forhold.

For å stimulere til utarbeidelse av energiplaner etter balanseprinsippet, har NVE mulighet til å gi økonomisk støtte til dette arbeidet. Tilsvarende gjelder for delplaner under den lokale energiplan. På denne måten ønsker vi å komme i inngrep med, og påvirke det arbeidet som utføres på dette feltet.

2.5 Tilpasning til energiloven - virksomhetside.

Fordelingsverkene opplever flere målkonflikter i forbindelse med aktiviteter innen området enøk og energiplanlegging. Dette er forsøkt illustrert i fig. 2.

Området "Bør gjøre" omfatter samfunnsøkonomisk riktige aktiviteter gitt av intensjonene i energiloven. Dette er alle lønnsomme aktiviteter som bør gjennomføres etter at man har tatt hensyn til kostnadseffektivitet (for kundene og everket), miljø og risiko/usikkerhet. Området "Vil gjøre" beskriver det som fordelingsverket er motivert for ut fra egen virksomhetside og det de selv anser som lønnsomt. Området "Kan gjøre" er de aktivitetene som kan gjennomføres ut fra det fordelingsverket har kompetanse til.

Energilovens intensjoner er at disse områdene skal være sammenfallende. Målkonflikter mellom samfunnsøkonomisk riktige aktiviteter, motivasjon og kompetanse gjør at dette langt fra er den reelle situasjonen. Figur 2 beskriver derfor en svært vanlig situasjon.

Området merket "1" representerer samf.øk. riktige aktiviteter som fordelingsverket er motivert for, men mangler kompetanse til. Området merket "2" representerer aktiviteter som er fornuftige ut fra en samf. øk. vurdering og som fordelingsverket har kompetanse til, men mangler motivasjon for å gjennomføre. Det skraverte feltet viser et sammenfallende område som er svært lite i forhold til hva energiloven med forskrifter legger opp til.

For å tilpasse disse områdene må man først se på egen virksomhetside. Tradisjonelt har virksomhetsideen vært formulert i de innledende paragrafer i everkets vedtekter som feks.: " Selskapet skal levere elektrisk lys og varme til innbyggerne i" . De siste årene har man i tillegg fokusert på at det er en målsetting å holde så lave priser som mulig. I dag vet vi at noen få energiverk har tatt konsekvensen av sin nye rolle og endret vedtekter og virksomhetsidé til å fokusere på totale energikostnader for kunder i eget område. Når virksomheten fokuserer på energipris og ikke på totalkostnad for kunden, gir dette liten motivasjon for å drive enøk i regi av everket fordi enøkvirksomheten må finansieres , - nettopp gjennom energiprisen.

I samfunnsdebatten koples gjerne begrepene "marked" og "bedriftsøkonomi", og mange hevder at energiloven kan åpne for bedriftsøkonomiske målsetninger og disposisjoner i fordelingsverkene som ikke er forenelig med øvrige samfunnsinteresser.

Energiloven fokuserer imidlertid sterkt på en markedsorientering mot kundenes interesser. Hverken lokale eller sentrale myndigheter kan tillate at fordelingsverkene, som monopoler tilpasser seg en virksomhetside eksempelvis i retning av profittmaksimering på bekostning av kundene i området. Ordningen med omsetningskonsesjon har helt klare forutsetninger som regulerer en slik utnyttelse av monopolsituasjonen. Konkurransespektet i forhold til andre leverandører i markedet og forbudet mot diskriminering av enkelte kundegrupper, vil også sette klare begrensinger på et verks muligheter til å legge opp til slike og andre økonomiske målsetninger eller disposisjoner som kan virke uheldige. En riktig tilpasning til energiloven vil derfor være å optimalisere i eget område ut fra samfunnsøkonomiske kriterier tilpasset området som omfattes av områdekonsesjonen.

Energilovens krav om kostnadsminimalisering gir i prinsippet bare åpning for én akseptabel virksomhetsidé:

Energiverket skal tilfredsstille behovet for energitjenester til lavest mulig kostnad for alle energibrukere i sitt forsyningsområde.

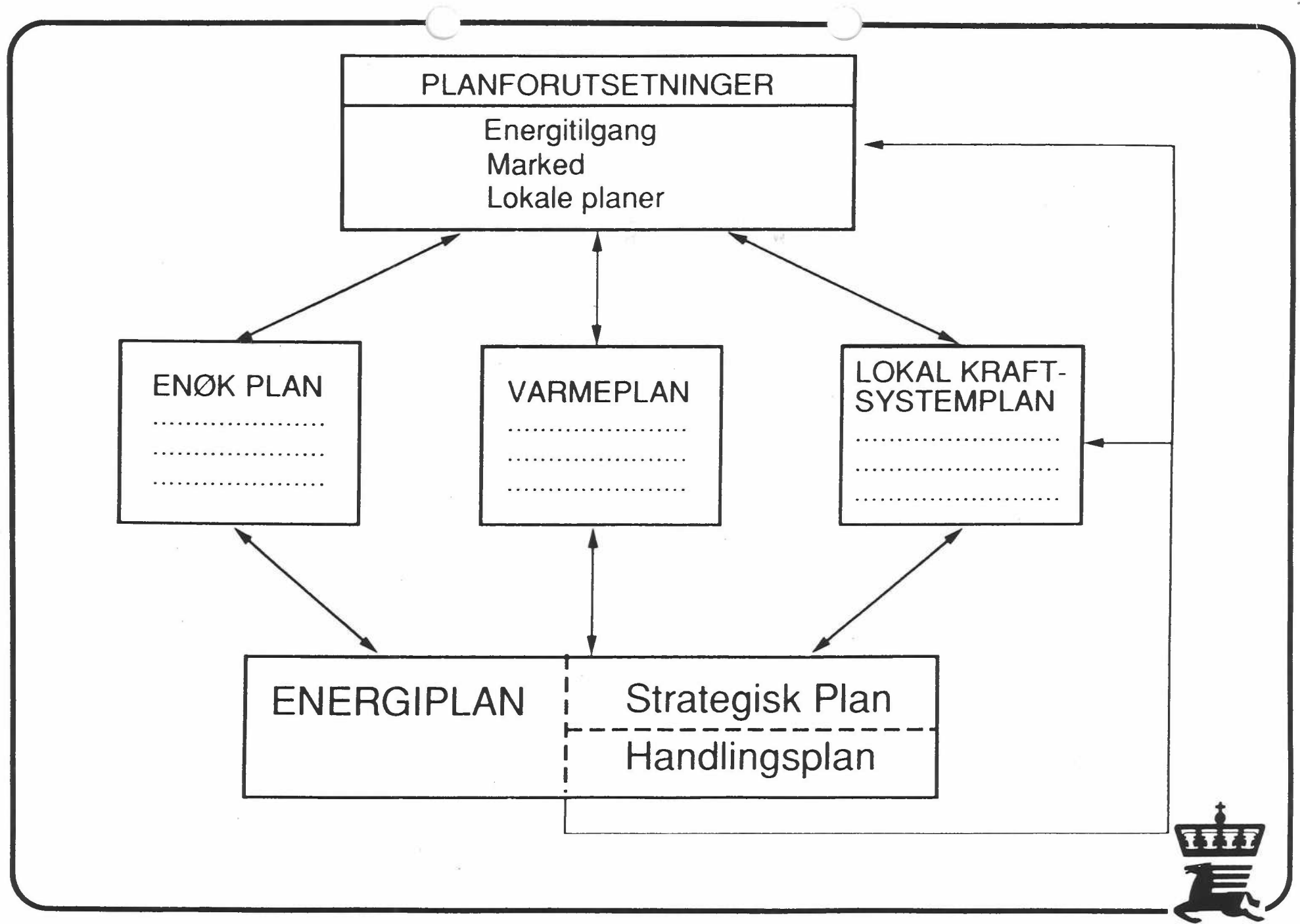
Ved å tilpasse seg gjennom en vedtektsendring på dette området, samt å bygge opp kompetanse i henhold til de utfordringer man da møter, blir det sammenfall mellom motivasjon, kompetanse og samfunnsøkonomisk riktige aktiviteter i fig. 2.

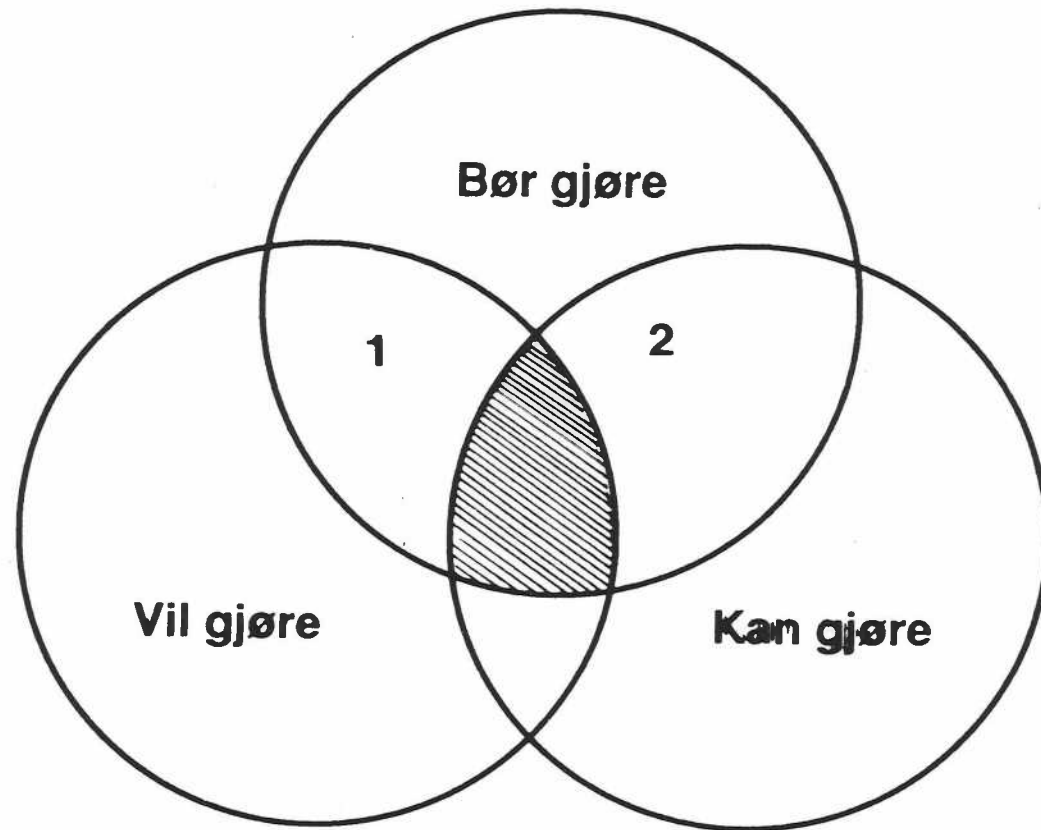
NVE vil oppfordre alle områdekonsesjonærer til å **endre vedtektene** i henhold til dette.

Som et eksempel kan vi her benytte Fredrikstad energiverk, som i sin strategiske plan har satt som hovedmål : " Vi vil sikre våre kunder fylkets laveste totale energikostnad"

Dette innebærer at de ønsker å konkurrere på dette feltet i tillegg til at de oppfyller energilovens intensjoner.

figur 1





Bør gjøre - samfunnsøkonomisk riktige aktiviteter
Vil gjøre - motivasjon
Kan gjøre - kompetanse



3.

ORGANISASJON, STATSSTØNAD MV.

Vassdrags- og energidirektør

Erling Diesen

3. ORGANISASJON, STATSSTØNAD MV.

3.1 Elforsyningens organisasjon

Det har i forbindelse med framleggelsen av den nye energiloven vært en nokså samstemmig oppfatning, både politisk og innenfor de aktuelle interesseorganisasjoner, at antallet små distribusjonsverk i dag er for stort. Det er behov for å redusere antallet for å få til mer likeverdige, økonomisk sterke og handlekraftige enheter som kan opptre både som rasjonelle markedsaktører og ivareta monopolfunksjonen i tråd med intensjonene i loven.

Verkenes tilpasning til det frie kraftmarkedet bygger bl.a. på følgende organisasjonsmessige forutsetninger som også er behandlet av andre foredragsholdere;

- * Fordelingsverk innen fylker, deler av fylker eller på tvers av fylker, slår seg sammen og overtar den rene engrosfunksjon som idag ivaretas av engrosverket.
- * Alle aktører må ha fri adgang til å delta i markedet, også rene fordelingsverk og større forbrukere.
- * Det er nødvendig med et betydelig antall uavhengige produsenter og avtakere for at kraftmarkedet skal fungere.
- * Funksjoner som kan organiseres gjennom et marked (produksjon) bør skilles fra funksjoner som er å anse som naturlige monopol (overføring/distribusjon).
- * Fordelingsverkene må organiseres som selvstendige forretningsmessige enheter og gis anledning til å drive på dette grunnlaget.
- * Det må etableres et langsiktig marked hvor det er mulig å kjøpe og selge kraft uten at det trenger å være direkte kontakt mellom kjøper og selger i form av en tosidig kontrakt mellom de to partene. Kontrakten kan inngås overfor en sentral formidlingsinstitusjon etablert for dette formålet.

I disse forutsetningene ligger at det ikke er grunnlag for å opprettholde det tidligere målet om vertikalt integrerte fylkesomfattende verk. En slik organisering bryter med flere grunnleggende forutsetninger i et fritt marked;

- * En konkurranseutsatt markedsfunksjon integreres i aktiviteter som utgjør naturlige monopoler (overføring/distribusjon). Dette vil kunne skape uheldige målkonflikter.
- * Selv med interne organisasjonsmessige tilpasninger, eksempelvis i form av divisjonalisering, vil det være reelle muligheter og sannsynligheter for overføringer og kontraktsmessige bindinger mellom produksjons- og distribusjonsdivisjoner.
- * Betydelige kvanta kraft vil kunne holdes utenfor markedet.
- * Antall uavhengige aktører reduseres.

NVE skal være med på å legge forholdene til rette for et effektivt fungerende kraftmarked, herunder også å bidra til en hensiktsmessig organisering. NVEs strategi i organisasjonsmessige saker kan derfor kort oppsummeres som følger;

NVE vil som primært mål arbeide for en horisontal integrering av distribusjons-selskap basert på aksjeselskapsmodellen. Integrasjonen bør skje innenfor regioner som anses hensiktsmessig ut fra en totalvurdering av tekniske, økonomiske, geografiske og kommunikasjonsmessige forhold.

Aksjeselskapsmodellen er her valgt fordi den baserer seg på et moderne og gjennomtenkt lovverk. I denne sammenhengen vil jeg spesielt trekke fram ledelsens og styrets ansvar for selskapets forretningsmessige drift.

I arbeidet med organisasjonsmessige saker kan flere virkemidler være aktuelle;

- * NVE skal overvåke konkurransen i markedet samt kontrollere nettfunksjonen som et naturlig monopol.
- * I vilkårene for områdekonsesjon kan det fastsettes at konsesjonæren skal gå inn i større sammenslutninger eller ta opp i seg andre energiverk.
- * Kongen kan ved utløpet av konsesjonsperioden, treffe vedtak om ekspropriasjon av anlegg for omforming og fordeling av elektrisk energi.
- * I forbindelse med omsetningskonsesjon kan det fastsettes vilkår om den interne organiseringen og regnskapsførselen i verkene i tråd med intensjonene i energiloven.

I tillegg kommer bruk av statsstønad som er nærmere behandlet senere.

Selv om enkelte av disse virkemidlene i første omgang kan oppfattes å ha en noe negativ karakter ved at de åpner muligheten for å utferdige pålegg, har vi full tillit til at vi i samarbeid med bransjen skal kunne komme fram til omforente løsninger på de organisasjonsmessige problemstillinger som måtte dukke opp. Organisasjonsarbeidet vil fortsatt primært måtte baseres på at bransjen selv, gjennom frivillige sammenslutninger, finner fram til en rasjonell og hensiktsmessig organisering i et område. Vi har også tiltro til at de nye rammebetingelsene everkene vil møte i markedet, relativt raskt vil bidra til å definere rasjonelle størrelser på verk, og vi synes allerede nå å merke en ny giv i organisasjonsarbeidet på grunnlag av dette.

3.2 Statsstønad

Dagens regler og vilkår for statsstønad skriver seg fra 1982. Med de omfattende endringer energiforsyningen nå gjennomlever, er det naturlig at også disse vurderes på nytt. Et utvalg sammensatt av representanter fra NVE og elforsyningen har gjort dette og lagt fram et forslag

til nye retningslinjer, bl.a ut fra statstønadsordningen som et virkemiddel for å nå to energi-politiske mål;

- * Prisutjevning mellom områder med lave og høye fordelingskostnader.
- * Bidra til en rasjonell energiforsyning, særlig i grisgrendte strøk.

Forslaget er utformet i tråd med intensjonene i energiloven. Dette er foreslått å inngå som en del av de nye reglene og vilkårene.

Statsstønad skal i følge forslaget fortsatt bidra til prisutjevning gjennom å finansiere energianlegg i områder med høye fordelingskostnader. Høye salgspriser som skriver seg fra høye krafttilgangskostnader vil derfor ikke alene være grunnlag for tildeling av statsstønad.

Statstønad er videre foreslått å kunne brukes til nedskrivning av gjeld i forbindelse med omorganiseringer, forsyning av uforsynte fastboende og til planleggings- og utredningstiltak i tilknytning til lokale energiplaner og/eller sammenslutninger av verk.

Det legges vekt på at effektiviteten som kan oppnås gjennom sammenslutninger skal utnyttes før tildeling av statstønad blir aktuelt. Krav om sammenslutning vil derfor fortsatt gjelde i forbindelse med stønadtildeling. Deler av et forsyningsområde som totalt sett anses å utgjøre en naturlig everksenhet, kan ikke regne med å oppfylle kravene til tildeling av stønad når ikke slike delområder alene anses å kunne gi bærekraftige enheter.

Når det gjelder organisasjonsmessige vurderinger ved tildeling av stønad, vil NVE legge til grunn de prinsippene som er trukket opp tidligere i foredraget. I praksis innebærer dette at det ved tildeling av stønad bl.a. kan bli stilt krav om et formelt skille mellom produksjon og fordeling i stønadsverket.

Energiloven legger stor vekt på en desentralisering av beslutningsstrukturen i elforsyningen gjennom markedstilpasning. Bl.a. er deler av ansvaret for en optimal utnyttelse av

tilgjengelige ressurser plassert hos det lokale verket gjennom utarbeidelse av lokale energiplaner som vilkår for områdekonsesjon. Lokale energiplaner bør derfor også kunne ligge til grunn for behandling av søknader om statsstønad. En slik kobling vil åpne muligheter for en forenklet saksbehandling fra NVEs side, ved at stønaden utformes innenfor rammen av en godkjent energiplan for regionen.

NVE vil også kunne benytte seg av det organ som har ansvaret for den regionale kraftsystemplanleggingen i en rådgivende og/eller koordinerende funksjon i forbindelse med statsstønadsaker.

Forslaget til nye vilkår har vært på en begrenset høringsrunde og vil bli forelagt Olje- og energidepartementet før sommeren.

3.3 Leveringskvalitet

Leveringskvalitet er en kontraktsmessig faktor mellom kjøper og selger av kraft.

Energilovens § 3-3 og forskriftenes § 3-7 omhandler begge hensynet til leveringskvalitet. Konsesjonæren plikter å informere abonnenten om påregnelig leveringskvalitet og skal tilby den kvalitet som er fastsatt i normer gitt av NVE. Konsesjonæren og kunden kan imidlertid inngå avtale en annen kvalitet enn den som er gitt i normen.

Normer eller eventuelle kontraktsmessige bestemmelser som måtte bli gjort gjeldende for leveringskvalitet, vil påvirke systemets utforming. Leveringskvalitet vil derfor inngå som ett av flere dimensjoneringskriteria i energi- og kraftsystemplanleggingen.

Leveringskvalitet kan definisjonsmessig knyttes til følgende begrep;

- * **Leveringssikkerhet** (sannsynlighet for energisvikt)
- * **Leveringspålitelighet** (sannsynlighet for effektsvikt)
- * **Spennings- og frekvenskvalitet**

Det eksisterer i dag normgivende dimensjoneringskriterier knyttet til nett- og produksjons-systemet. På abonnentnivå eksisterer det stort sett bare et sett med leveringsbetingelser som vesentlig gir grenseverdier for spenningen. Akseptable grenser for og varighet av avbrudd, spenningsforhold og andre faktorer som kommer inn under begrepet leveringskvalitet, eksisterer i svært begrenset grad.

Leveringskvaliteten er idag generelt sett meget høy. Kostnadene forbundet med å opprettholde eller øke et høyt kvalitetsnivå er imidlertid meget høye og det vil være relevant å spørre om kostnadene er tilpasset det som anses som et akseptabelt nivå.

Energilovens tilsier en større markedsorientering mot abonnentenes krav og ønsker. Leveringskvaliteten inngår her som en sentral faktor. Abonnentene må jo under enhver omstendighet betale for investeringene til slike formål. Abonnentene har ulike behov for leveringskvalitet avhengig av bruksområder for energien, kostnader ved avbrudd eller for alternativ tilgang osv., m.a.o. avhengig av hvordan abonnenten verdsetter leveransen i forhold til andre innsatsfaktorer. De ulike behovene forutsetter å gi seg utslag i ulik betalingsvillighet i de forskjellige abonnentgrupper for opprettholdelse eller endring av leveringskvalitet.

En sentral problemstilling blir derfor å vurdere forsyningskostnadene opp mot abonnentens verdsetting (nytte) av leveringskvaliteten.

NVE har engasjert Senter for anvendt forskning (SAF) og EFI til å utføre en omfattende markedsundersøkelse, bl.a. for å kartlegge abonnentenes betalingsvillighet. Sluttrapporten vil

foreligge med det første og prosjektets referansegruppe, hvor også representanter for elforsyningen deltar sammen med NVE, vil komme med en anbefaling om en eventuell videreføring av prosjektet. Nettkostnadenes avhengighet av leveringskvaliteten vil da bli et sentralt område å se nærmere på. Dette er et omfattende arbeid, og det vil neppe være realistisk å regne med at normene fra NVE vil foreligge før medio 1992.

NVE er i arbeidet med normene avhengig av samarbeid med elforsyningen for å kunne oppnå praktisk anvendbare bestemmelser, normer og planleggingskriterier bl.a. gjennom det omfattende arbeidet elforsyningen selv utfører på dette området.

Kartleggingen av betalingsvilligheten vil også åpne for en utvidet **produkt differensiering** i norsk elforsyning, også dette i tråd med med energilovens intensjoner. Dette begrepet innebærer en tilpasning av produktet til ulike abonnentgruppers behov for leveringskvalitet. Ulike krav til leveringssikkerhet bør rimeligvis kunne gi seg tilsvarende utslag i ulike avtaler eller kontrakter for leveranser.

Vi regner også med at arbeidet med å etablere normer for leveringskvalitet vil gi nyttig informasjon til andre deler av bransjens arbeidsområder. Abonentenes betalingsvillighet vil kunne benyttes ved vurderinger av lønnsomhet ved investeringer i nettet, danne grunnlaget for prioritering av leveranser i forbindelse med rasjonering og kartleggingen av reservebehov i beredskapsøyemed, for å nevne noen eksempler.

3.4 Kraftrasjonering

Den tidligere loven om rasjonering av elektrisk energi er opphevet i forbindelse med ikrafttreddelsen av den nye energiloven. I stedet er det tatt inn hjemler for rasjonering i energilovens §§ 3-3 og 5-4 om leveringsplikt for hhv elektrisk energi og fjernvarme.

Rasjonering kan bare iverksettes når det på grunn av ekstraordinære forhold er eller kan bli knapphet på energi, og det ut fra allmenne hensyn finnes påkrevet for å sikre at energien blir best mulig utnyttet. Ordinær kraftknapphet hjemler ikke bruk av rasjoneringsmuligheten. Begrepet ekstraordinære forhold vil her være å oppfatte som forhold som everkene ikke med rimelighet ville kunne sikre seg mot. Dette innebærer at eksempelvis vannmangel innenfor statistiske sannsynligheter eller manglende beslutninger om tiltak for å sikre dekningen, ikke gir grunnlag for å innføre rasjonering.

Leveringsinnskrenkning vil normalt ikke være nødvendig så lenge kraft fritt kan kjøpes via Samkjøringen. Ved en ordinær kraftknapphet i landet kan Samkjøringen fordele kraft etter vedtatte regler basert på frivillighet.

Dersom knappheten forsterkes og frivillige avtaler ikke er tilstrekkelig for å håndtere situasjonen og vitale samfunnsfunksjoner berøres, kan Samkjøringen, som rasjoneringsinstans, søke Olje- og energidepartementet eller den departementet gir fullmakt, om å få innføre rasjoneringsplaner bl.a. basert på en egen rasjoneringsplan. I praksis vil det i en slik plan i første omgang bare være aktuelt å rekvirere kraft fra verk som har god dekning.

I en rasjonerings situasjon vil inngåtte leveringsavtaler kunne settes ut av kraft uten erstatning for økonomiske tap. Samkjøringen rekvirerer og fordele tilgjengelig energi i samsvar med rasjoneringsplanen. Alle verk har lik rett til tilgang på kraft fra rasjoneringsmyndighetene, også de verk som ikke er medlemmer av Samkjøringen. Alle verk vil få fastsatt et tillatt forbruk gitt som en andel av et antatt fastkraftforbruk i rasjoneringsperioden.

Samkjøringen kan i en rasjonerings situasjon pålegge everk eller forsyningsområder å foreta utkoblinger for å holde forbruket innenfor tillatte grenser.

Kraftleverandører plikter å gjennomføre rasjoneringsplanen overfor de everk de forsyner og kan om nødvendig pålegge utkoblinger hos everkene.

Everkene fungerer på sin side som rasjoneringsmyndighet overfor sine abonnenter. I denne forbindelse skal fordelingsverk i god tid før rasjoneringsplaner blir aktuelt ha utarbeidet rasjoneringsplaner i samsvar med følgende prinsipp;

- * Det kan settes helt eller delvis forbud mot bruk av elektrisk energi til visse formål, eksempelvis såkalt marginalt forbruk som gate- og veibelysning i enkelte områder, oppvarming av fortau og svømmebasseng osv.

- * Det kan innføres kvoterasjonering hvor fastsetting av kvoter for de forskjellige forbrukskategorier bør skje slik at tap og ulemper som påføres forbrukerne er noenlunde likt fordelt. Fordelingen mellom forbrukergruppene bør være basert på hensynet til prioritert forbruk. I slike vurderinger vil prinsippene omkring betalingsvilighet og avsavnsverdier hos forbrukerne, gi nyttig veiledning.
- * Dersom forbruket ikke lar seg begrense til det tillatte, kan soneutkobling foretas i forståelse med engrosverket og Samkjøringen.

Enkeltvedtak som rasjoneringsmyndighetene treffer, kan påklages til Olje- og energidepartementet via NVE.

Forskriftene for rasjoning vil måtte endres i forbindelse med etableringen av et eget nettselskap og endringen av omsetningssystemet på det kortsiktige kraftmarkedet.

3.5 Konesjonskraft mv.

3.5.1 Konesjonskraft

Det er i forbindelse med innføringen av energiloven ikke gjort større endringer i bestemmelsene som regulerer konesjonskraftordningen.

Deler av de tidligere lovene er i den nye revisjonen utelatt fordi disse svært sjelden eller aldri har vært benyttet. Dette gjelder bl.a.;

- * Adgangen til å tildele konesjonskraft til andre kommuner enn utbyggingskommunene og fylkeskommunen.
- * Mulighetene for å fastsette en høyere grense for avgivelse av konesjonskraft enn hhv 5 % til staten og 10 % til kommunene.

- * Mulighetene for å sette en lavere grense for avgivelse av konsesjonskraft enn de oppgitte, eventuelt innrømme hel fritakelse.

For en del områder er eksisterende praksis lovfestet, som f.eks.;

- * Prisbestemmelsen som nå fastslår at prisen for konsesjonskraft for konsesjoner gitt etter 1959 skal beregnes på grunnlag av gjennomsnittlig selvkost for et representativt utvalg vannkraftverk.
- * Avgitt kraft til kommunene kan brukes etter eget skjønn.

Det har foregått en diskusjon omkring en harmonisering av industrikonsesjons- og vassdragreguleringsloven når det gjelder grunnlaget for beregning av konsesjonskraftkvantumet. Av forskjellige årsaker er en slik harmonisering ikke funnet formålstjenelig. Det er heller ikke inkludert noen form for midlertidig fordeling av konsesjonskraft i påvente av at det endelige kvantumet skal beregnes og fordeles. NVE har nå tatt inn det etterslepet som tidligere har skapt slike forsinkelser og det regnes med at beregningene nå skal foreligge innen rimelig tid.

Avståelse og fordeling av konsesjonskraft kan nå tas opp til prøving etter 20 år. Den tidligere lovgivningen ga anledning til å ta opp vedtaket om avståelse til ny avgjørelse etter 30 år, mens det ikke var hjemlet noen mulighet for å prøve selve fordelingsvedtaket.

Det er foretatt en presisering av regelene for uttak, omforming, overføring m.v. av konsesjonskraft. Den som tar ut kraften, må bære alle omkostninger ved omforming og overføring, inklusive tap, ved uttak andre steder enn i kraftstasjonens apparatanlegg for utgående ledninger.

Siden vi er inne på konsesjonskraft, vil jeg benytte anledningen til å komme med en del betraktninger omkring denne kraftkategoriens rolle innenfor et fritt kraftmarked. Fordelene knyttet til slik kraft forvaltes på mange måter gjennom ulike avtale- eller avregningsmessige

regler mellom kommuner og lokale everk. Framover vil vi sikkert oppleve at kommuner ønsker å opptre som selgere av denne kraften på markedet. Dersom kommunene ser seg best tjent med en slik løsning, ser ikke vi dette som et problem. Det vil sikkert være mange formål i den kommunale virksomhet hvor slike ekstrainntekter kunne anvendes vel så bra som å benytte fordelene med konsesjonskraft til subsidiering av strømprisen. Kommuner som opptre som selgere vil stimulere markedet, samtidig som det rent ressursmessig kan virke uheldig med en eventuell slik subsidiering. Vi bedømmer i denne sammenhengen at kommunene som selgere i et fritt marked ikke trenger egen omsetningskonsesjon fordi de ikke vil stå i noen form for monopolsituasjon og heller ikke ha noen form for leveringsforpliktelser eller -bindinger. Nødvendig kontrollmulighet i forhold til en eventuell monopolsituasjon vil foreligge overfor kjøper, når dette er et fordelingsverk.

3.5.2 Kraftleie

Jeg vil til slutt kort nevne de endringer som er gjort i forbindelse kraftleiekonsesjoner.

Reglene om kraftleie ble opphevet 29.06.90 og kraftleiekonsesjoner inntil 5000 kW falt bort fra denne dato. Gitte kraftleiekonsesjoner over 5000 kW skal fortsatt gjelde fram til utløpet av konsesjonstiden. Dette gjelder også i de tilfeller hvor konsesjonærer har flere konsesjoner og et samlet kraftleiekvantum på over 5000 kW.

4.

**OMSETNINGSKONSESJON - OMSETNINGSENTRAL-
MARKEDSINFORMASJON**

Seksjonssjef Jon Sagen

4. OMSETNINGSKONSESJON - OMSETNINGSSENTRAL - MARKEDSINFORMASJON

4.1 Marked - middel ikke mål.

Energiloven legger til grunn at en omlegging til mer markedsbasert kraftomsetning vil fremme samfunnets målsetninger om en sikker og effektiv kraftforsyning. Markedet er ikke et mål i seg selv, men et middel for å fremme de samfunnsøkonomiske målsetninger. De grunnleggende målsetningene står fast:

- * sikre en samfunnsøkonomisk rasjonell utnyttelse av kraftressursene
- * legge til rette for en sikker kraftforsyning
- * utjevne prisene til forbrukere
- * ivareta miljøhensyn

Energiforsyningen spiller en nøkkelrolle i et moderne samfunn. Det norske elektrisitetssystemet er godt utbygget og har en gjennomgående høy leveringssikkerhet. Hele landet er knyttet sammen i et samkjøringsystem med stor lagerkapasitet. Den rene, og i internasjonal sammenheng billige vannkraften, kan derfor utnyttes på en effektiv måte på tross av de store naturgitte svingninger i produksjonen.

Dagens organisering har imidlertid åpenbare svakheter:

- * prisene varierer sterkt mellom distrikter og forbrukergrupper
- * tariffstrukturen er lite fleksibel og dårlig tilpasset naturgitte svingninger i produksjonen
- * dårlig tilpasning mellom betalingsvilligheten for ny kraft og kostnadene i nye utbyggingsprosjekter
- * kraftverk bygges ikke ut i kostnadsriktig rekkefølge
- * relativ lav avkastning på de store investeringene i kraftsektoren

Energiloven bygger på at en mer markedsbasert og konkurransepreget energiforsyning vil være et effektivt virkemiddel for å rette opp disse svakhetene. Denne oppfatningen understøttes av en rekke analyser både nasjonalt og internasjonalt. Den er i samsvar med den internasjonale trend i energimarkedene og med vår samfunnsmodell som legger til grunn at konkurranse og marked generelt er en effektiv måte å organisere produksjon og handel på.

Både nasjonalt (finansmarkedene) og internasjonalt (Øst-Europa) har vi ferske eksempler på at deregulering og omlegging fra planstyring til marked kan gi utilsiktede negative effekter på kort sikt. I elektrisitetssektoren ser NVE det som en viktig utfordring i samarbeid med bransjen å gjennomføre omleggingen til markedsbasert kraftomsetning uten at de mange gode sider ved dagens kraftsystem svekkes. Det er viktig med kontinuerlig oppfølging og styring slik at omleggingen virkelig får en positiv effekt på de svakhetene som er nevnt over.

Marked og konkurranse betyr ikke at elektrisitetsbransjen overlates til seg selv uten offentlig styring og kontroll. Det er en rekke egenskaper ved produksjon og omsetning som tilsier at uten klare regler og sentralt fastsatte rammebetingelser, vil bransjen gjennom et nettverk av vertikale og horisontale avtaler og bindinger utvikle seg mot et faktisk monopol.

Samtidig kan ikke marked og konkurranse utvikle seg under et system med detaljstyring, verken fra sentrale eller lokale myndigheter eller politikere. Markedet skal bygges opp med rammebetingelser og generelle regler som fremmer samfunnsøkonomisk gode løsninger. Innenfor rammebetingelsene må de enkelte aktører opptre som selvstendige økonomiske virksomheter med stor frihet til selv å velge løsninger og tilpasning.

4.2 Omsetningskonsesjonene.

Energiloven introduserer **omsetningskonsesjonene** som et nytt virkemiddel med følgende formål:

- * å sikre en økonomisk rasjonell omsetning av elektrisk energi i et effektivt kraftmarked
- * å kontrollere nettfunksjonen som et naturlig monopol

Omsetningskonsesjonene omfatter alle enheter som kan stå i en eller annen form for monopol-situasjon, dvs. alle netteiere og andre enheter som driver med videreformidling av elektrisk energi eller forestår driftskoordinering. Produksjonsverk og industriverk som ikke eier nett eller videreformidler kraft til alminnelig forsyning omfattes ikke av konsesjonsordningen.

Omsetningskonsesjonene utstedes av NVE og saksbehandlingen mht. oppfølging av konsesjonens vilkår er lagt til NVE. Konsesjonene utstedes i første omgang med varighet på 2 år, dvs. fram til 1.mai 1993. I utgangspunktet vil alle som skal ha konsesjon i denne omgang få meddelt slik konsesjon fra NVE. En rekke av konsesjonens vilkår, særlig med hensyn til overføringstariffer og overføringsrett for andre enn netteier, gjelder fra og med lovens ikrafttreden 1.1.1991. Manglende oppfølging av disse vilkårene vil medføre umiddelbar påtale fra NVE. For andre vilkår som særlig omhandler intern organisering og regnskap er det lagt opp til en tilpasningsperiode fram til fornying av konsesjonene i 1993.

Det er omsetningskonsesjonene som setter de sentrale rammebetingelser for at markedet skal kunne fungere etter forutsetningene:

- * organisatorisk og regnskapsmessig skille mellom monopolfunksjoner (nettet) og konkurranseutsatte områder
- * åpen adgang til alle nett til kostnadsriktige priser og på ikke-diskriminerende vilkår

En detaljert gjennomgang av NVEs retningslinjer for disse sentrale punktene blir presentert i neste foredrag v/Einar Westre. Jeg vil her ta opp noen andre viktige områder der omsetningskonsesjonen blir et virkemiddel i organiseringen av kraftmarkedet.

4.3 Bindinger mellom kjøper og selger.

I forskriftenes vilkår for omsetningskonsesjonene (§ 4-4, punkt c) heter det at konsesjonæren ikke kan innføre nye vedtektsbestemmelser eller liknende avtaler som innebærer en rett eller plikt for fordelingsverk til å dekke kraftbehovet i sitt område med kraft fra konsesjonæren.

Dette er et viktig vilkår. Vilkåret må ses i lys av den sterke vekt energiloven legger på at markedet krever et tilstrekkelig antall uavhengige aktører både på kjøper og selgersiden.

Det har over tid utviklet seg en organisasjonsstruktur innen energiforsyningen der slike bindinger som er nevnt i forskriften er det typiske. Slike avtaler betyr at et fordelingsverk ikke fritt kan handle kraft basert på egne vurderinger av bedriftenes og kundenes behov. Dette er delvis et resultat av et tilbakelagt stadium med kraftknapphet og dårlig utviklede kraftmarkeder. På denne bakgrunn kan en forstå at fordelingsverkene uten egenproduksjon tidligere så seg tjent med forpliktende vertikale bindinger som en forutsetning for å kunne by sine kunder en sikker kraftforsyning.

Mange engrosverk og produsenter som har vært engasjert i kostbare utbygginger de siste ti-årene ønsker å opprettholde slike bindinger for å sikre sine inntekter. Vår oppfatning er at dette er problemer som bør løses på produksjonssiden og ikke gjennom å velte kostnadene over på kundene i de fordelingsverk som binder seg til å avta kraften. Energilovens rett for enhver kunde til fritt å velge kraftleverandør vil raskt kunne føre verk som velger slike løsninger opp i alvorlige problemer der store kundegrupper velger å kjøpe sin kraft fra andre.

På den andre side har vi fordelingsverk som ønsker å opprettholde en binding til engrosverk med eldre billige kraftverk og lave priser. For kraftverkseierne (som ofte er de samme kommunene som også eier fordelingsverkene) vil dette gi inntektstap. For samfunnet gir slike

avtaler et effektivitetstap i og med at kraften ikke styres dit den kaster mest av seg. For fordelingsverket kan en binding også bli et tveegget sverd. Kraftmarkedet er allerede i en rivende utvikling og det er gevinster å hente for de verk som vil utnytte markedet - både i form av økt kompetanse og økonomiske resultater.

NVE vil strengt håndheve det forbudet energiloven setter mot nye avtaler som binder opp fordelingsverkene til en eller et begrenset antall selgere. Loven gir ingen hjemmel for å oppheve avtaler som eksisterte før 1.1.91. Det er imidlertid mulig at slike avtaler kan bli kjent ugyldige etter prisloven dersom de har klart negative konsekvenser for forbrukernes interesser.

4.4 Spot-marked.

For at omsetningen av kraft skal fungere effektivt og rasjonelt ser myndighetene det som nødvendig at markedet får en fast organisering. Gjennom Samkjøringen har bransjen selv utviklet et effektivt og godt fungerende marked for kortsiktig kraftomsetning.

Inntil i dag har det kun vært adgang for produsenter. Et markedssystem vil kreve en kraftbørs som er åpen for alle og der ingen enkeltaktør eller grupper av aktører har en dominerende posisjon.

Det kortsiktige markedet for kjøp og salg kraft må både organisatorisk og praktisk samordnes med driften av sentralnettet og den driftskoordinering som er en nødvendig del av samkjøringssystemet. Det må legges opp til organisering og rutiner som gir en ryddig avgrensning mellom de ulike funksjoner. Prosjektgruppen for sentralnettet og Samkjøringen har nå et godt samarbeid på dette området.

Samkjøringen kommer inn under ordningen med omsetningskonsesjon. Samkjøringen arbeider med en utvikling av sine markeder mot et åpent marked med adgang for alle større aktører inkludert sluttforbrukere og energiverk uten egenproduksjon. Gjennom omsetningskonsesjonen vil NVE følge opp dette arbeidet.

Et første skritt er tatt i og med vedtak i Samkjøringens styre 14.mars 1991. Der åpnes i prinsippet Samkjøringens kraftmarkeder for alle fra 1.mai 1991. Inngangsbilletten er i første omgang fastsatt til en fast avgift på kr. 50.000,- pr. år. Denne avgiften vil bli vurdert på ny i forbindelse med Samkjøringens omorganisering. Samtidig vedtok styret i Samkjøringen at minimum beregningsgrunnlag for tilknytningsabonnement i Sentralnettet for perioden 1.5.91 til 30.4.92 skal være 1 MW eller 5 GWh/år.

NVE tar foreløpig disse vedtakene i Samkjøringen til etterretning og ser de som et skritt i riktig retning. Det er ønskelig at man ytterligere vurderer mulighetene for å redusere både avgifter og andre regler som begrenser adgangen til markedet.

Disse vedtakene innebærer allikevel at det nå både er en reell mulighet og økonomisk svært interessant for rene distribusjonsverk og større forbrukere å utnytte Samkjøringsmarkedet. Vi anser konturene av et vel fungerende spot-marked som kanaliserer en ikke uvesentlig andel av den kraften som omsettes på ethvert tidspunkt. I et slikt marked blir det alltid mulig å få kjøpt eller solgt kraft - det vil være en pris-risiko, men ingen leveringsrisiko. Prisen i dette markedet vil bli god indikator på kraftverdien på ethvert tidspunkt. Kombinert med et fleksibelt sluttbrukermarked med priser knyttet opp mot Samkjøringsprisen, vil vi få et system som fungerer som en effektiv støtpute mot kraftknapphet i tørrår og som sikrer god utnyttelse av kraft innenlands i våte år.

En rekke energiverk har den siste tiden fått henvendelse fra forbrukere som ønsker å kjøpe tilfeldigkraft uten at de har installert brenselfyrt reserve. Vi vet at flere verk har svart positivt på slike henvendelser og bl.a. tilbudt utvekslingskraft fra Samkjøringen med et påslag i størrelsesordenen 7 øre/kWh. Det er imidlertid fortsatt en rekke verk som tviholder på kravet om brenselfyrt reserve og ikke vil selge verken tilfeldig kraft eller utvekslingskraft til kunder uten slik reserve. Vi anser dette for å være et svært korttenkt standpunkt som verken er i samsvar med intensjonene i energiloven eller den utvikling som er på gang mot et åpent spot-marked for kraft. Størrelsen på påslaget for dekning av fordelingsverkets kostnader vil kunne jamnføres med en overføringstariff, og må vurderes ut fra om kunden er villig til utkobling under høylast eller ikke.

4.5 Omsetningssentral.

I tillegg til spot-markedet må det utvikles et godt fungerende marked for kraftkontrakter som kan organiseres etter lignende prinsipper som Samkjøringsmarkedet der det ikke er direkte kontakt mellom kjøper og selger. Et slikt marked kan organiseres som en **omsetningssentral** under offentlig tilsyn.

Elektrisitetsbransjen er en kapitalintensiv bransje med tunge, langsiktige og irreversible investeringer. Det samme er tilfellet for endel store kraftintensive forbrukere. Uten et godt fungerende marked for omsetning av kraftkontrakter vil mange aktører se seg tjent med å inngå svært langsiktige og faste to-sidige kontrakter før investeringer iverksettes. Dersom slike kontrakter får et større omfang vil det vesentlig redusere volumet i markedene og gi et system som er lite fleksibelt overfor skift i etterspørsel og tilbud over tid. En omsetningssentral med mulighet for videresalg av kontrakter, vil sammen med spot-markedet og de tradisjonelle finansmarkeder, gi investor tilstrekkelig risikospredning ved investeringer i kraftproduksjon. Denne risikoen dekkes i dag gjennom statlig og kommunal utbygging og bæres i realiteten av abonnentene og skattebetalerne.

Organiseringen av en omsetningssentral må ta utgangspunkt i sentrale forutsetninger for markedsomsetning:

- * standardisering av varen som omsettes
- * stort volum, lave transaksjonskostnader
- * åpen markedsadgang med lave terskler
- * god og åpen informasjonsutveksling
- * ingen dominerende aktører
- * dekobling mellom krafthandel og transport

Samkjøringen har igangsatt tiltak med sikte på å etablere en slik omsetningssentral.

Spotmarkedet og markedet for kontrakter har en sentral oppgave som informasjonsformidler til markedsaktørene. Prisene som noteres i disse markedene vil avspeile kraftverdiene på kort og lang sikt og vil være viktige signaler for aktørenes disposisjoner. Samtidig vil disse markedene være avhengig av god og åpen informasjon om forhold av vesentlig betydning for markedet, som feks. større utbyggingsplaner eller to-sidige kontrakter som inngås utenom omsetningssentralen. Gjennom de ulike konsesjonsordninger vil NVE kunne fremskaffe slike opplysninger. Omsetningskonsesjonen gir hjemmel for innsyn i kraftkontrakter både mht. volum og pris. NVE vil vurdere behovet for å bearbeide slik informasjon for aktørene. Dette vil kunne være særskilt viktig i en fase hvor markedet er under utvikling.